

פד פה. וכן נפסק ב'פסקי דין רבניים' כרך י' עמ' 324. וכדעת רוב בנין ומנין של הפוסקים — ע' אוצר הפוסקים מב סקכ"ב.

וכשמלבד העד הזה ישנו 'עד ידיעה' [היינו, שלא ראה ממש את מעשה הקידושין אלא מעיד מתוך הנסיבות] — יש מקום לחוש לצרפו עם עד הראיה — ע' שו"ת רעק"א החדשות, נה; אחיעזר ח"א כד).

ומוסכם אצל האחרונים, שעד הפסול לעדות או קרוב — אין חוששין לקידושין, שהרי רש"י כתב הטעם שעד אחד נאמן לדעת הסובר כן, משום שגם בממון נאמן העד לחיוב שבועה. והרי רק עד כשר מחייב שבועה, ולא פסול. (ע' בזה בזכר יצחק יח, א ב. וע"ע: אג"מ אה"ע ח"א פב, יג; פד פה; פס"ד רבניים — כרך א עמ' 22–20; כרך ז עמ' 281, 285).

ומבואר בגמרא וברש"י, וכן כתבו הפוסקים, שדוקא בעד אחד, אבל קידושין שנעשו בינו לבנינה ללא עדים, גם אם שניהם מודים לדבר — אין חוששין לקידושין — לדעת הכל.

דף טו

'מאי לאו אי מהימן עלך דלאו גולנא הוא' — לכאורה אין זה תלוי בו, אם מאמינו או חושדו בגזלנות, אלא תלוי אם יש עדים שהוא גולן, ואם לאו — הרי הוא כשר ככל אדם? — מבואר שאף לאביי, נאמנותו של העד נובעת מכך שהבעלים בשתיקתו האמינוהו, הגם שאינו משוכנע בצדקת דבריו באופן מוחלט 'כבי תרי' — אבל נותן לו נאמנות כלשאר עד כשר. ודי בזה לדעת אביי גם בדבר־שבערוה, כדי לחוש לדברי העד. אולם אם אינו נאמן עליו כלל — גם אביי מודה שאינו חייב לחוש לדברי העד, אעפ"י שאין עדים שהוא פסול. [ויש לפרש 'דלאו גולנא' כמו 'ולאו גולנא', כדמצינו בריש ביצה ובכמה מקומות בלשון המשנה]. (אגרות משה יו"ד ח"א סה.ה. וע' גם בשו"ת משיב דבר ח"ב ד ד"ה איברא).

זבחותיה היה שמח שמחה גדולה וקרא לכל חכמי ישראל... ויאמר יהודה בן גדידיה לינאי המלך: ינאי המלך, רב לך כתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן... — הראשונים דנו מדוע לא מיחו בינאי בכל אותן השנים ששימש בכהונה גדולה (ע' ברכות כט.), ומה ראו על ככה להוכיחו רק על ענידת הציץ?

הרמב"ן והריטב"א כתבו שאפשר שהיו יודעים שיש עדים המכשירים אותו, ולפיכך לא רצו לערער עליו מספק, אבל כשראו שעשה שלא כהוגן בלבישת הציץ מחוץ למקדש, ואסור הדבר מדרבנן, ועוד שהיה בשעת אכילה ושכרות — לפיכך הקפיד אותו זקן ואמר לו להניח כתר כהונה. הרשב"א הקשה על תירוץ זה, הלא משמע שטעם המחאה היה משום שביית אמו ולא מטעם אחר. ועוד הקשו, כיצד נכנסו לספק-סכנה, שמא יכעס ויהרגם, כפי שאכן קרה? ויש שכתבו [בישוב שתי הקושיות], משום שאותה שעה שעת שמחה והודיה היתה, על כן סבר אותו זקן שראויה היא השעה להעיר, אולי יקבל. אלא שמצד לשון-הרע שנכנס בו בינאי, עשה מה שעשה. (ע' רשב"א ומהר"י בירב. וע"ע בפני יהושע וטל תורה).

'רב לך כתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן' — משמעות הלשון, דיינו שאיננו מקפידים לערער על כתר מלכות, אבל הנח כתר כהונה לאחרים. ואכן מצד הדין כל מי שאינו מן המשיאים

לכהונה, אין מעמידים אותו למלך (תוספתא סנהדרין ד,ו). אך היות ואיסור זה הוא מדרבנן, לא הקפידו עליו בדיעבד משום חשש זה שאמו נשבת, אבל לענין איסור כהונה דאורייתא, יש להקפיד. (עפ"י ריטב"א ועוד).

מהמשך דברי הריטב"א (בד"ה ותיקן ר"י) נראה לשמוע, שהטעם שלא הקפידו על כתר מלכות הוא משום חשש סכנה. ומשמע שבלא"ה יש להעבירו גם לאחר שנתמנה [ועכ"פ אם היה חלל ודאי]. וכל שכן בדין דאורייתא. ויש להעיר על מה שצדד בקובץ הערות (יבמות שנה) שדין 'מקרב אחיך' אינו אלא בשעת המינוי והשימה, אבל אם כבר קיבל המלכות, זכה בה. וע"ע במובא בסיכומים לטוטה מא.

ע"ע בבאור המעשה בהרחבה בחדושי מהרש"א. ובסוף ספר דובר צדק על ענין איחוד כהונה ומלכות.

'אילימא דבי תרי אמרי אישתבאי ובי תרי אמרי לא אישתבאי, מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני' — הרמב"ן מפרש דלא כרש"י ותוס': אין קושית הגמרא לפסלו, כי כיון שאיסור שבויה לכהן אינו אלא מדרבנן, יש לנו להעמיד את הולד בחזקת כשרות ב'תרי ותרי', אלא הקושיא היא שלא היה מקום לכעוס על החכמים ולהרגם בשל כך, מאחר שיש עדים המעידים כדבריהם ולא הוזמו, ואף על פי שלמעשה הוא כשר.

(ע"ב) אמר רבי טרפון: משל לעומד ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה שעבודתו כשירה. אמר רבי עקיבא: משל לעומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בעל מום שעבודתו פסולה... — כבר עמדו הראשונים על ההשוואה בין מקוה שנמצאת חסרה לכהן שנמצא חלל; הלא שם גם כשהוברר שהיה חלל בזמן העבודה עבודתו כשרה, ולא כן במקוה? ותרצו בתוספות דבתרתי פליגי, הן בטהרות שלמפרע הן על כהן שטבל ועבד והוברר בעדים שהיה המקוה חסר בטבילתו. והשוה רבי טרפון דין זה לדין חללות שאינו פוסל למפרע. (וע' בשיטה ל"ג למי ובאילת השחר בטעם הדבר).

פירוש אחר נמצא בדברי הראשונים (הרמב"ן והריטב"א): עיקר טעמו של רבי טרפון הוא משום שהולך אחר חזקת המקוה, רק הביא משל בן-גרושה כדי להטעים דבריו, שאל תתמה כיצד אנו מטהרים את הטהרות שעד עתה, ובו בזמן אנו מצריכים את כל הטובלים שטבלו בו לטבול שוב — כי מצינו כגון זה אפילו באיסור ודאי, שכהן שנודע שהוא בן גרושה, עבודתו פסולה מכאן ולהבא ואילו עבודתו שלמפרע כשרה.

שיטת הרמב"ם (ביאת מקדש וי) שגם לאחר שנמצא חלל, הגם שאסור לו לעבוד, אם עבד — לא חילל. (וכן כתבו להוכיח מהתוס' בתענית יז. ד"ה דבר). ולשיטה זו חוזרת השאלה למקומה, עדיין יש חילוק בין נמצא חלל למקוה שנמצא חסר, כי הרי בחלל גם מכאן ולהבא אינו פוסל העבודה, לא כן בטומאה? (שער המלך שם).

ובספר זכר יצחק (ח"ב מה,ו 'ליקוטים מפי השמועה') מובא הסבר זה: בנידון שלפנינו ישנן חזקות מנוגדות; חזקת המקוה שהיא חזקה מציאותית שהמקוה לא נחסר באותה שעה שאנו דנים עליה, וחזקת-טמא שהיא חזקת-דין ולא חזקת-הגוף (=חזקה על גוף מסויים, שלא השתנה מצבו). וכבר כתבו הראשונים שחזקת הגוף עדיפה על חזקת-דין (ע' בתוס' כתובות עה: ובראשונים ריש נדה), אלא שבנידון דידן חזקת הגוף הורעה, שהרי המקוה חסר לפניך, וחזקת הדין לא הורעה בודאות, ואם כן היה לנו לכאורה להעדיף

את חזקת-טמא לומר שעדיין הוא בטומאתו. אלא שאמר רבי טרפון, כשם שמצינו בכהן שנמצא חלל, שעצם העובדה שהחזקנוהו בכשרות עד עתה, משפיע על דינו עתה, כמו כן במקוה, החזקה שהיתה למקוה עד עתה להחזיקה ככשרה, יוצרת ריעותא על חזקת טמא. ורבי עקיבא הוכיח מבעל-מום שאין המצב הקודם מיחל דינים על מצבו הנוכחי, ומזה מוכח ששונה בן-גרושה שפסולו בבית דין, שכיון שצריך ב"ד לבירור הדבר, לכך אותו חסרון ידיעה שהיה עד עתה, משפיע דין התר. לא כן דבר שפסולו ביחיד, אין חסרון הידיעה גורם דין התר, כיון שהטעות מתבררת מעצמה, ולכן סובר רבי עקיבא שנידון המקוה דומה יותר לבעל-מום. (וע"ע בבאור הסוגיא בפני יהושע, באבי עזרי — ספר תורה ז,יא).

ז'אל יוכיח בן גרושה וכן חלוצה שפסולו בשנים' — מכאן הוכיח בתוס' הרי"ד שלהעיד על אשה שהיא גרושה או זונה, אין די בעד אחד. והרמב"ם חולק (סנהדרין טז,ו. וע' במצויין לעיל בדף סד). בשב שמעתתא (ו,טו) האריך לחלק בין עדות על אשה שהיא גרושה, ובין עדות על הבן שהוא 'בן גרושה' — שלזה צריך שני עדים גם לשיטת הרמב"ם, כיון שזו עדות של החלת שם פסול על אדם, וכמו עדות שהוא ממזר, שצריך לכך עדות גמורה. (ע"ע שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב קכו,ו; קונטרס לעניני יחסין' למו"ר הגרמ"מ פרבשטיין שליט"א).

'האי בעל מום שפסולו ביחיד היכי דמי...' — יש לשאול מדוע לא מקשה הגמרא במקוה, שגם הוא פסולו ביחיד, ונכתב בבבביתא קודם לבעל מום? — יש לתרץ לפי השיטות הסוברות שאין בעל-הדבר נאמן כלפי אחרים להכחיש את העד (ע' לעיל סה:), ואם כן, ממקוה לא הקשה רבא כי יש לומר שהנידון שם כלפי האחרים, והם חייבים להאמין לעד ולא לבעל הדבר, אבל בבעל-מום שהנידון שייך אליו בעצמו, אין העד נאמן כשהוא מכחישו. עוד יש לומר, גם רבא מודה לסברת אביי שכל שאפשר לברר — צריך לברר, אך סובר רבא שזה דוקא כשאומר 'איני יודע', אבל אם מכחיש בודאות את דברי העד — אין בדברי העד כלום. ולכן הקשה רק מבעל-מום, ששם הרי יודע בעצמו אם הוא בעל-מום אם לאו, ואין שייך להעמיד שאומר 'איני יודע', משא"כ במקוה. (עפ"י שער המלך — שגגות ג,ב ע"ש באריכות).

ז'אביי אמר לעולם דקא מכחיש ליה, ודקאמרת אמאי מהימן — דאמר ליה שלח אחוי' — והיינו, הגם שעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא, כל שניתן לברר, עד אחד נאמן אפילו כשעד אחר מכחישו. (ע' בתוס' שלמדו מכאן לכל מקום). ואין הטעם משום שאין אדם משקר ב'מילתא דעבידא לאגלויי' [שגם זה הוא כח נאמנות — ע' ברמב"ם סוף הל' גירושין], כי כאן טעם זה אינו קיים, שהרי יש כאן עד המעיד גם הוא בדבר העשוי להתגלות, וודאי אחד מהם שקרן. אלא הטעם הוא שכיון שניתן הדבר לברר, מחוייבים אנו לחשוש לדברי העד האוסר. (זכר יצחק) דין עד-אחד בדבר שבממון, כשאפשר לברר — ע' דרכי משה חו"מ ל,ו; סמ"ע שם סק"ב וש"ך שם סקי"ג.

ז'בן גרושה וכן חלוצה דעבודתו כשירה מנלן? אמר רב יהודה אמר שמואל, דאמר קרא: והיתה לו ולזרעו אחריו — בין זרע כשר ובין זרע פסול' — יש לפרש: בני משה נתרחקו מן הכהונה מפני שהיו בני בת-יתרו (ראב"ע — שמות כח), ולכך ניתנה הכהונה לבני אהרן שהיו מיוחסים, בני

בת-נחשון. והנה פינחס שהיה בנה של בת יתרו (ככתוב 'אלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה'), גם הוא לא נתכהן עד שהרגו לזמרי (כדאיתא בזבחים קא). ולכן אמר: **פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן... לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום — שהולך אחר אביו, שהוא מיוחס, ומה שאמו מבנות פוטיאל — אינו פוסלו מכהונתו.**

וממשיך הכתוב: **והיתה לו ולזרעו אחריו... — ענין זה יהיה נכון גם לדורות עולם; אף על פי שאמם תהא גרושה או חלוצה — אין זה גורם לחלל עבודה אלא הולכים אחר אביהם (משך חכמה — פינחס).**

זי"ו דשלום — קטיעה היא' — על צורת ו' קטיעה, אם היא חתוכה לשתיים, או ו' שרגלה חסרה, או ו' זעירא; וכן על השמטת הרמב"ם, הרי"ף והרא"ש ענין זה — ע' בשו"ת רעק"א (עה). וסוף דבריו: 'ואנכי כאשר זכני ד' לכתובת ספר-תורה, צויתי להסופר שלא יכתוב בצורת 'אור תורה' (להרב המקובל מהר"ם די לונאנו. שכתב לפסוק את ה-ו' לשנים, והחלק שמעל ההפסק יהא כגודל האות י'), וחושש אני לברכה לבטלה ח"ו, רק לכתוב וי"ו זעירתא. והוספתי לצאת גם כן לחומרא דמלתא לדעת הריטב"א (שאינה וי"ו זעירא אלא כרותה באמצעה. והביאו מהרש"ל), שיכתוב ו' זעירא ויניח מעט חלק ואח"כ יכתוב עוד קן קטן' (היינו, ו' מקוטעת לשני חלקים, אלא שהחלק העליון יהיה בגודל ו' קטנה, ולא י'). וע"ע באורך בספר אבי עזרי (תליתאה) — הל' ספר תורה ז, יא.

'כל מקום שיש קידושין ואין עבירה...' — לא אמרו 'כל קידושין שאין בהם עבירה', לפי שקיים הקידושין בפועל אינה משנה את קביעת דין הולד, שהרי גם הבא על הפנויה והוליד בן, כל שאין עבירה לישא אותה — הולד הולך אחר הזכר. וזו כוונת רש"י בלשונו הזהב. (ע' מהר"י בירב).

השער-המלך (יבום וחליצה ו, כא) נסתפק בדין ישראל כשר שייבם ממזרת, האם הולד ממזר כמותה, או כיון שמדין תורה עומדת ליבום, שעשה דיבום דחה את לאו דממזרת, נמצא שאין כאן עבירת 'לאו' [הגם שצריכים לכתחילה לחלוץ]. וצידד להוכיח ממשנתנו, דהא יש קידושין ואין עבירה, ואין לולד ללכת אחר הפגום. וכתב שיש לדחות. אולם זה ברור שגם ללא איסור בפועל, הולד ממזר, אלא כל שיש על כל פנים שם איסור. כגון באופן של אונס שאימו עליה להורגה, שהיא קרקע עולם, ומותרת לכתחילה במצב זה — ואעפ"כ הולד ממזר, כי ענין הממזרות תלוי במציאות עצמה ולא מצד עונש על החטא. שהרי גם בגר שמותר בממזרת [למ"ד] הולד ממזר. וכן באופן של שוטים או כל אונס גמור (וכמוש"כ באג"מ אה"ע ח"ד ט, א), אלא ספק השעה"מ הוא במקום שעשה דוחה, שמא אינה בכלל ערוה. וע"ע כע"ז לענין חללות בשו"ת אחיעזר ח"א ד, ה.

[ונראה לכאורה שגם זרע ממזר שהורק לרחמה של אשה, אף אם נאמר שאין איסור בעצם הפעולה — הולד ממזר, כי מ"מ האב עומד באיסור ביאה כלפי האם, ואין הדבר תלוי באיסור הביאה עצמה אלא באיסור דגברי. ושאני יבום שכיון שהתורה התירתו, אפשר שאין עליו שם איסור כלל. וע"ע מנחת שלמה ח"ג צח, א-ב].

'ככתבם וכלשונם'

'ותורה מה תהא עליה? — הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית, כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד.

אמר רב נחמן בר יצחק: מיד נזרקה בו אפיקורסות, דהוה ליה למימר תינח תורה שבכתב,
תורה שבעל-פה מאי –

'... וגם אמרתי שאף כשאיכא המפרשים הרבים שחברו גדולי עולם מכל הדורות שלפנינו,
 צריך לרב גדול מובהק שילמד איך להבין ולהשכיל דברי רבותינו המפרשים והפוסקים –
 שיש חילוקים גדולים אף בבאור דברים שנכתבו, איך להבינם, שיצא מצד זה חילוקים גם
 לאסוקי הדין להלכה למעשה ולבאור האמתי בדברי הגמרא ורבותינו המפרשים והפוסקים.

ואמרתי בדרשותי ברבים הרבה פעמים, שמה שאיתא בקידושין דף ס"ו שאיש הרע ובליעל
 אלעזר בן פועירה שהיה צדוקי אמר לינאי המלך בשעה שכעס על חכמי ישראל אבל לא
 רצה לעשות להם מפני קיום התורה דתורה מה תהא עליה, שאין לו לחוש לזה דהא התורה
 מונחת בקרן זוית וכל הרוצה ללמוד יבא וילמוד משום שהסיתו לכפור בתורה שבע"פ. –
 שלא יטעו ח"ו לומר שעתה בזמננו שתורה שבע"פ נמי התיירו לכתוב, שנכתב כבר הש"ס וגם
 ספרי הפוסקים וספרי המפרשים, יש מקום לדברי הרשע שאין צורך בהישיבות וחכמי התורה,
 שהרי כל הספרים מצויין ואפשר לכל עיר ועיר לקנות ספרים ולהניחם בקרן זוית וכל הרוצה
 יבא וילמוד, אלא שגם בזמננו מי שאומר כן הוא אפיקורס וצדוקי, משום שבלא חכמי התורה
 המרביצין תורה לתלמידיהם בהישיבות לא היו יודעין איך להבין תורה שבע"פ אף שכבר הם
 כתובין, לא רק דברי הפוסקים שהם סתומים אלא אף דברי רבותינו המפרשים צריך רב גדול,
 וגם שאותו הרב קבל מרבו, ונמצא שגם עתה אחר שנכתבו תורה שבע"פ בספרים הרבה, הוא
 'תורה שבעל פה' ממש וצריך לחכמי התורה ולתלמידי הישיבות.
 וכן יהיה לעולם אף כשיבא מלך המשיח ויחיו המתים ולא ישתכח שום דבר ממה שנתחדש
 עד עתה ויהיו משה ואהרן וכל הנביאים והזקנים והתנאים והאמוראים והגאונים, עוד יהיה
 ממה ללמוד ולחדש עוד הרבה יותר. (מתוך אגרות משה אר"ח ח"ד לט).

– 'כמעט לא נמצאת סכנה לתורה ולאמונה ליראת שמים ולקיום המצוות, גדולה יותר
 מהנסיונות הרבים והתמידיים לשלול מההלכה את אקטואליותה, לגרש ההלכה לתוך ארבע
 אמותיה ולרחקה בזה מהחיים היומיומיים.

אמצעי ידוע הוא זה מימות הצדוקים – **'תורה כרוכה בקרן זוית, כל הרוצה ללמודה יבוא
 וילמד אותה'** – ילמד אותה כמו שכל עם עסוק בקדמוניותיו, תורה עתיקה ונושנת, תורה
 מעניינת ממבט היסטורי, שהיא מחדדת אמנם את השכל, שהיא מושפעת אמנם מרעיונות
 נשגבים, אך אין קשר לה עם החיים הזורמים, עם החיים הלאומיים החדשים – זאת מעולם
 סיסמת האויבים בנפש של היהדות החרדית.

ועלינו להודות שרעל הסיסמה הזאת חדר באופן מבהיל לתוך חוגי החרדים, גם שם התרחבה
 ההשקפה, כאילו ההלכה העתיקה אין ביכולתה לפתור את הבעיות הגדולות של המדיניות,
 של הטכניקה, ושל הכלכלה. גם אצלנו רבתה הדעה שעלינו להסתפק לשאוף בשלטון התורה
 במובן זה: שדי אם לא יפגעו בדיניה, אם לא יעברו עבירות; שמטרתנו למצוא פשרה בין
 החיים מצד אחד ובין הדין מצד שני. גם אצלנו רבו החושבים שהתלמיד העוסק במקורות
 הנצחיים של ספרותנו העתיקה הקדושה, עושה בזה מצוה גדולה שאין כמוה, אך לבנין

האומה אינו נותן בזה חלק פרודוקטיבי היות שאין יחס בין התורה ובין התפקידים הגדולים לבנות עתיד חדש לעמנו ולאדמתנו.

ובאמת די מעטים עד היום הנסיונות להוכיח איך אדרבה, דברי תורתנו הקדושה יכולים להפרות כל מקצוע בחיי הלאום, כיצד יוכלו להיות מורי דרך חדשה בכל חלק וחלק של חיינו, איך בהם, ואך ורק בהם, אפשר להימנע מלהקים בארצנו חיים אירופיים בצורה עברית, ואיך בהם ואך ורק בהם אפשר להוות ולעצב חיים יהודיים מקוריים.

רק בדרך זו אפשר להתגבר על המשפט הקדום הנזכר, להראות בכל הזדמנות דעת התורה הצודקת בעניינים העומדים על הפרק, אם מתדיינים בעיר היהודית (תל אביב) איך להטיל המסים על תושביה מבלי לעשות עוול למי שהוא, או אם מתווכחים בחוגי הרופאים על הבעיות העומדות על הגבול שבין חכמת הרפואה ובין תורת המוסר — מדוע לא נשמע קול התורה הנצחית, מדוע אין מי שיחווה דעתה?

יש אמנם סיבה למה לא נעשה הדבר הזה עד היום במידה מספקת או לכל הפחות בהצלחה משביעת רצון. דברי חכמינו ותקנותיהם נאמרו בזמן של מציאות אחרת מהיום ואי אפשר להעבירם תמיד כמו שהם על יסודות אחרים שעליהם נבנים חיינו.

אולם דווקא זה הוא תפקיד הלומד; עליו לחדור אל ההשקפה, אל הגישה, ז"א אל דעת התורה הטמונה בכל דין תורה, וכפי דעה מקודשת זו, עליו לפתור אחרי כן הבעיות. היא היא הגישה הנכונה בין הגישות השונות האפשריות וממנה עצה ותושיה.

... היא התורה שיכולה להיות המנהיגה בכל ענינים לאומיים וכלכליים טכניים וחברתיים וכדומה. היא מסוגלת להיות מקור חיים חדישים יהודיים בכל חלקי החיים בלי יוצא מן הכלל. יבוא הזמן שגדולי התורה הם יהיו מנהיגי האומה. ואז יצליח ישראל ואז ישכיל, מפני שאז חיים אמיתיים יכולים להתפתח.

תורת חיים ניתנה לנו מסיני. תנו לה השלטון על כל החיים. והדברים בה' יהיו חיים'.

(עלה יונה' לרבי יונה מרצבך זצ"ל, עמ' שפא ואילך).

'עקיבא, כל הפורש מן כפורש מן החיים' —

'כיון שמבקשי החכמה הם בגדר החיים, תתעורר בו תשוקה לכסוף לרב ומורה דרכי החכמה, בתשוקה נפלאה מאד, כי היא תשוקת החיים. וכאשר ישיגו, ישמרוהו כבבת עין, וייקר כל רגע שבתו אצלו, ויאבהו אהבה נפלאה כאשר יאהב את החיים — והפורש ממנו כפורש מן החיים'. (חכמה ומוסר לרש"ז זיו, ח"א מ, ד)

דף 10

'דתניא גר שנשא ממורת — הולד ממזר. דברי רבי יוסי' — כך גרס המהרש"ל. ואמנם הנוסח בברייתא במקומה בכל הספרים הישנים, וכן הוא בתוספתא: 'גר נושא...', וכך מסתבר, שהרי זהו עיקר חידושו של ר' יוסי, שמותר לו לישאנה. [ותימה שמהרש"ל הגיה]. (מהרש"א) אפשר שלשון 'נושא' משמע למהרש"ל לכתחילה ממש, ולא רק שאין איסור מדאורייתא. וסובר שאין לעשות כן לכתחילה,